

УДК 378:37.014

DOI https://doi.org/10.32782/NSER/2024-4.08

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ З ОРІЄНТАЦІЄЮ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Сяська Інна Олексіївна

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри біології, здоров'я людини та фізичної терапії
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-6096-1335
Scopus author ID: 58249440200
Researcher ID: KQV-1453-2024

У статті обґрунтовано перспективи модернізації вищої педагогічної освіти в Україні з огляду на її інтеграцію в європейську та світову освітню систему. Проаналізовано чинники впливу на розвиток освітніх процесів соціокультурних, політико-економічних і гуманітарних аспектів глобалізації. Встановлено, що процеси глобалізації суттєво впливатимуть на стратегічні перспективи подальшого розвитку вищої педагогічної освіти в Україні і можуть нести як позитивні, так і негативні наслідки для неї. Визначено деякі ризики, які несуть глобалізаційні процеси для функціонування системи вищої педагогічної освіти в Україні, серед них такі: комерціалізація освіти може призвести до соціального відчуження педагогічної галузі знань, яка часто не відповідає критеріям ринкової прибутковості; можлива поступова втрата національної ідентичності з поглибленням інтеграції у глобальну систему освіти; зростання соціальної нерівності в доступі до якісної вищої освіти; посилення проявів явища «засліплення інформацією». До основних позитивних аспектів впливу глобалізації на розвиток вищої педагогічної освіти в Україні нами віднесено: вільний доступ до міжнародних освітніх ресурсів; посилення міжнародної співпраці, що сприяє академічному обміну, проведенню спільних досліджень, реалізації грантових програм і проєктів, створенню спільних освітніх програм підготовки педагогічних кадрів; реалізацію міжкультурного навчання, яка дасть змогу здійснювати якісну підготовку до роботи в міжнародному середовищі та з дітьми різних національностей і соціально-культурних верств населення; підвищення конкурентоспроможності як власне національної системи вищої педагогічної освіти, так і окремих її інституцій. Запропоновано й обґрунтовано зміст пріоритетних напрямів системної модернізації вищої педагогічної освіти, до яких відносимо: автономію й інституційну спроможність закладів вищої освіти, цифровізацію освіти, інклюзивність, інноваційність, інтеграцію, інтернаціоналізацію, академічну доброчесність і підвищення якості вищої педагогічної освіти, посилення мультидисциплінарного змісту освітньо-професійних програм підготовки майбутніх педагогів і науково-дослідницьких проєктів.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, глобалізаційні процеси, модернізація освіти, сталий розвиток.

Siaska I. O. Directions for modernizing higher pedagogical education in Ukraine with a focus on sustainable development

The article substantiates the prospects of modernisation of higher pedagogical education in Ukraine in view of its integration into the European and world educational system. The factors of influence on the development of educational processes of socio-cultural, political, economic and humanitarian aspects of globalisation are analysed. It is established that the processes of globalisation will significantly affect the strategic prospects for the further development of higher pedagogical education in Ukraine and may have both positive and negative consequences for it. The author identifies certain risks posed by globalisation processes to the functioning of the system of higher pedagogical education in Ukraine, including: commercialisation of education can lead to social alienation of the pedagogical field of knowledge, which often does not meet the criteria of market profitability; possible gradual loss of national identity with deeper integration into the global education system; growing social inequality in access to quality higher education; and increasing manifestations of the phenomenon of "information overload". The main positive aspects of the impact of globalization on the development of higher pedagogical education in Ukraine include: free access to international educational resources; strengthening of international cooperation, which promotes academic exchange, joint research, implementation of grant programmes and projects, creation of joint educational programmes for teacher training; implementation of intercultural training, which will allow for quality preparation for work in an international environment and with children of different nationalities and socio-cultural backgrounds. The content of the priority areas of systemic modernisation of higher pedagogical education is proposed and substantiated, which include: autonomy and institutional capacity

of higher education institutions, digitalisation of education, inclusiveness, innovation, integration, internationalisation, academic integrity and quality improvement of higher pedagogical education, strengthening of multidisciplinary content of educational and professional programs for the training of future teachers and research projects.

Key words: *higher pedagogical education, globalisation processes, modernisation of education, sustainable development.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Трансформація системи вищої освіти, зокрема й педагогічної, стала актуальною суспільною проблемою в нашій державі. Зрозуміло, що виокремлення перспектив модернізації вищої педагогічної освіти в Україні в умовах воєнного часу має стратегічний характер, пролонгований у часі, проте вже зараз потребує чіткого розуміння методологічних підходів до його проведення. Тут варто визначити пріоритетні напрями, які зумовлюють концептуальний і прикладний вплив на політичний, соціальний, економічний устрій держави та загальне значення системи вищої педагогічної освіти в її функціонуванні й підтриманні на сталому рівні. Беручи до уваги той факт, що розвиток вищої освіти України відбувається в умовах інтеграції освітнього простору в європейську та світову освітню систему, стають очевидними чинники впливу на розвиток освітніх процесів соціокультурних, політико-економічних і гуманітарних аспектів глобалізації, оскільки вони впливають на освітню політику та практику в державах у всьому світі та потребують детального аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Щодо означеної проблеми актуальною є думка М. Голованя, який звертає увагу на зростання інтенсивності процесів глобалізації й інтеграції світової спільноти на початку ХХІ ст., що потребує реагування з позицій перегляду освітньої політики та модернізації системи вищої освіти України відповідно до впливу «<...> різноманітних факторів: інформатизації суспільства; розвитку продуктивних сил; нових уявлень про місце людини в суспільстві; розвитку науки, освіти, культури» [1, с. 205].

Варто зауважити, що в умовах глобалізації також посилюється вплив міжнародних організацій на національну освітню політику. Так, А. Сбруева зазначає, що завдяки укладанню Генеральної угоди про торгівлю послугами (General Agreement on Trade in Services) між державами – членами Світової організації торгівлі, яка передбачає підтримку однаково сприятливих умов для експорту й імпорту послуг у цих країнах, виникли інструменти інтернаціоналізації освіти й інвестування в неї передусім з метою отримання прибутків [3, с. 136–137].

Водночас, на думку американських дослідників (N. Burbules, C. Torres), неможливо однозначно виділити негативне чи позитивне політичне зна-

чення процесів глобалізації на перспективи розвитку вищої освіти, оскільки вони виявляються в поширенні ідей неолібералізму (своєрідної форми ліберальної демократії) в освітні системи, що дає змогу розширити можливості у здобутті освіти як ключового компоненту справедливості, поглибити захист прав і свобод людини, збагачувати контакти й обмін досвідом між освітніми інституціями різних держав, а також знизити рівень державного регулювання освіти [7, с. 9–17]. Водночас спостерігається процес приватизації освіти в контексті нового глобального поділу праці в результаті економічної інтеграції національних економік.

У цьому контексті нами було виокремлено постіндустріальні тенденції, що накладають свій відбиток на конструювання освітніх концепцій, та запропоновано адаптацію змістового наповнення компонентів освітньої парадигми вищої педагогічної освіти (зміст, форми, методи, засоби, ціннісні орієнтації освіти та її мотивація, результат освіти) у постіндустріальному суспільстві на основі компетентнісного підходу. Зокрема, обґрунтовано необхідність ухвалення концепції сталого розвитку, як базової для вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів у системі вищої педагогічної освіти [5, с. 50–51].

Отже, визначення методологічних підходів і перспективних напрямів модернізації вищої педагогічної освіти в Україні потребує глибокого аналізу з урахуванням сучасних світових трендів, на яких заснований сталий розвиток суспільства.

Мета статті полягає у проведенні аналізу й обґрунтуванні соціокультурних, політико-економічних і гуманітарних аспектів сталого розвитку глобалізованого міжнародного суспільства як очевидних чинників впливу на розвиток освітніх процесів в Україні, визначенні стратегічних напрямів системної модернізації вищої педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Політико-економічний вплив глобалізаційних процесів на модернізацію системи вищої освіти України, на наш погляд, виявляється в частковому нав'язуванні запозичених моделей управління й ефективності від бізнес-сектору економіки, як основи ведення визначеної освітньої політики для зменшення частки державного фінансування, запровадження ринкових механізмів у підготовці професійних кадрів різних галузей і проведення освітніх обмінів, розроблення державних стан-

дартів і тест-систем для оцінювання якості вищої освіти. Такий вплив також буде відображатися в перспективах розвитку вищої педагогічної освіти в найближчі десятиліття та зумовлюватиме пріоритетність представництва окремих галузей і спеціальностей у системі підготовки висококваліфікованих фахівців у закладах вищої освіти.

Отже, політико-економічний вплив глобалізації на перспективи модернізації вищої педагогічної освіти в Україні має нині і матиме в найближчій перспективі суперечливий характер, оскільки передбачає формування нових освітніх моделей, де з одного боку пропагується вільний загальний доступ до вищої освіти, забезпечення права на освіту впродовж усього життя, виховання мирного співіснування, толерантності, демократичності на засадах сталого розвитку суспільства. А з іншого – децентралізується роль держави в управлінні освітніми системами, що призводить до соціального відчуження педагогічної галузі знань, яка часто не відповідає критеріям ринкової прибутковості, посилює загрозу втрати елементів національної самоідентичності в освіті, знижує доступ до здобуття якісної вищої освіти малозабезпечених верств населення у зв'язку зі скороченням державних видатків тощо. Тому постає питання вироблення захисних механізмів і ведення виваженої державної політики в освітньому секторі для запобігання запровадженню суто ринкових відносин у регулюванні системи освіти, як-от: зменшення частки державної присутності у фінансуванні освіти і, як наслідок, приватизації освітніх послуг, виведення освітньої сфери з-під державного політичного контролю під контроль приватних установ, що діють за законами ринку.

Ще одним аспектом впливу глобалізації на розвиток вищої педагогічної освіти в нашій країні є соціокультурний. Ознакою глобалізованого суспільства є його багатонаціональність, де водночас поєднуються гомогенні і гетерогенні прояви культурного буття як результат збільшення контактних взаємодій між традиціями, релігіями та культурами різних народів. Завдяки діяльності засобів масової інформації (телебачення, кіно, інтернет, музичні продукти), поширенні комерційної культури, змінам у комунікаційних технологіях (поява різноманітних соціальних мереж і засобів зв'язку), збільшенню присутності глобальних релігій відбувається якщо не злиття національних культур, то так звана їх «культурна гібридизація» з появою елементів новизни. Тому перед системою вищої освіти постають двосторонні виклики: як збереження національного контексту педагогічної освіти як важливого компоненту підтримання національної самоідентичності, так і ведення неоліберальної освітньої політики, що дає змогу здійснювати виховання та підготовку молодого

покоління до повноцінного життя і конкурентоспроможної діяльності на ринку праці в умовах глобалізованого суспільства.

Гуманітарний аспект впливу глобалізації на розвиток вищої педагогічної освіти ставить акцент на популяризації міжнародної та міжкультурної толерантності в результаті поглиблення міжнародної співпраці в освітянській сфері. Як наслідок, відбувається розширення культурного розмаїття та доступу до міжкультурного навчання:

- здобувачі освіти отримують змогу вивчати іноземні мови та засвоюють міжкультурні навички, що покращує їхню професійну готовність до роботи в міжнародному середовищі та сприяє міжнародній комунікації;

- глобалізація підштовхує педагогічні університети до міжнародної співпраці, обміну ідеями та кадрами. Це сприяє актуалізації перед молодим поколінням гостроти глобальних проблем, як-от боротьба зі змінами клімату, подолання бідності, охорона та збереження природного середовища тощо, пошуку шляхів для їх розв'язання;

- навчання та стажування іноземних здобувачів освіти і викладачів у національних закладах вищої освіти сприяє культурному обміну та поглибленню міжнародного співробітництва у сфері педагогічної науки;

- глобалізація може спонукати до виникнення більш гнучких та інтердисциплінарних програм, що сприяє розвитку гуманітарних наук і соціальних досліджень.

Проте важливо пам'ятати, що глобалізація також може створювати виклики, як-от: небажана асиміляція культури, загроза втрати національної ідентичності, посилення нерівності в доступі до освіти тощо. Тому важливо збалансувати переваги та ризики глобалізації в розробленні стратегії модернізації вищої педагогічної освіти в Україні.

У межах такого напрямку актуальними стають вивчення й узагальнення досвіду країн США, Європейського Союзу, що вже переживають процеси глобалізації освіти. Очевидно, що наслідки глобалізації для розвитку вищої освіти є неминучими, кожна країна має конструктивно на них реагувати, ураховуючи власні національні інтереси й особливості функціонування системи вищої педагогічної освіти в окремій країні. Так, P. Altbach висловлює думку, що серед основних наслідків впливу глобалізаційних процесів на розвиток вищої освіти варто виокремити економічний, соціальний і технологічний аспекти [6, с. 2].

Економічні наслідки відображаються у прийнятті освітньою політикою західних держав ринкових механізмів регулювання діяльності закладів вищої освіти та посилення їхньої автономії, зменшення державного фінансування і соціальних видатків на вищу освіту; соціальні – у масовості вищої освіти, активізації академічної мобільності

для здобувачів освіти і викладачів, глобальному поширенні спільних уявлень про науку, посилення ролі англійської мови як головної міжнаціональної мови передачі академічних знань; технологічні – у безпрецедентному розповсюдженні інформаційних і комунікаційних технологій і актуалізації інноваційних освітніх технологій із необхідністю їх упровадження в освітню практику.

Якщо передумови виникнення перших двох аспектів розглянуто нами раніше, то третій – технологічний – потребує глибокого аналізу. І тут варто виділити два ключові елементи. Масове застосування інформаційних технологій сприяло створенню глобальної віртуальної спільноти вчених, що зумовило практично миттєву доступність кожного до новітніх досягнень світової науки. Проте освітні системи й інституції, які свого часу розвивалися в межах національних кордонів, тепер гостро конкурують одна з одною. Далеко не завжди ця конкуренція є справедливою, оскільки всі мають змагатися в одному освітньо-науковому середовищі, щоби брати участь у дослідженнях і відкриттях, а засоби, забезпеченість обладнанням, доступ до наукової інформації, інтелектуальний ресурс у кожного різні. Другим ключовим елементом використання розширених можливостей інформаційно-комунікаційних технологій є інтегрування освітніх систем різних країн, що зумовлює глобалізацію навчальних програм і створення ринку освітніх послуг. Отже, як зауважила С. Сисоева, «<...> інформаційні технології водночас виступають і як причина, і як наслідок глобалізації суспільних відносин» [4, с. 177].

На основі зазначеного вище можемо дійти висновку, що процеси глобалізації суттєво впливатимуть на стратегічні перспективи подальшого розвитку вищої педагогічної освіти в Україні і можуть нести як позитивні, так і негативні наслідки для неї. Зокрема, до основних позитивних аспектів впливу глобалізації на розвиток вищої педагогічної освіти в Україні нами віднесено:

- вільний доступ до міжнародних ресурсів: університети, здобувачі освіти та викладачі можуть звертатися до світових джерел педагогічних знань, наукових публікацій, інтернет-курсів і баз даних, що підвищує якість освіти та наукових досліджень;

- посилення міжнародної співпраці: українські заклади вищої педагогічної освіти можуть інтенсифікувати партнерство з іноземними університетами, що сприяє академічному обміну здобувачами освіти і викладачами, проведенню спільних досліджень, реалізації грантових програм і проєктів, створенню спільних освітніх програм підготовки педагогічних кадрів;

- реалізацію міжкультурного навчання: здобувачі освіти отримують змогу вивчати іноземні мови та культури, розширювати свій світоглядний горизонт, здійснювати якісну підготовку до роботи в міжнародному середовищі та з дітьми різних національностей і соціально-культурних верств населення;

- підвищення конкурентоспроможності як власне національних систем вищої освіти, так і окремих її інституцій. Глобальна конкуренція стимулює українські освітні заклади підвищувати якість педагогічної освіти, наближаючи її до міжнародних стандартів.

Проте, як зазначалось вище, глобалізаційні процеси несуть також деякі ризики для функціонування системи вищої педагогічної освіти в Україні, тому їх необхідно враховувати для визначення стратегічно виважених напрямів її модернізації. Ось основні з них:

- комерціалізація: зростання впливу ринкових сил може стимулювати комерціалізацію вищої освіти, коли освітні інститути стають більш зацікавленими в отриманні прибутку, а не якісною освітою, отже, можуть потерпати науководослідні установи, а також деякі галузі, зокрема педагогічна, у разі втрати державної підтримки;

- втрата національної ідентичності: з поглибленням інтеграції у глобальну систему освіти може виникати ризик втрати національної освітньої ідентичності, педагогічних традицій нації, які склалися історично;

- зростання соціальної нерівності: глобалізація може посилювати соціальну нерівність у доступі до вищої освіти, оскільки навчання за кордоном або в елітних університетах може бути недосяжним для багатьох здобувачів освіти;

- посилення проявів явища «засліплення інформацією»: загальна доступність інформації в інтернеті в епоху глобалізації може призвести до поширення суперечливих і недостовірних фактів, неможливості встановити автентичність джерел тощо. Тому боротьба із «засліпленням інформацією» потребує формування важливих навичок критичного мислення та медіаграмотності, особливо в майбутніх педагогів, які у своїй подальшій професійній діяльності мають бути достовірним джерелом передачі знань.

Отже, глобалізація має складний вплив на розвиток вищої педагогічної освіти в Україні, тому важливо збалансувати позитивні та негативні аспекти, розробляючи стратегії модернізації, що сприятимуть підвищенню якості педагогічної освіти та забезпечать її відповідність сучасним вимогам і потребам суспільства. Останні визначаються особливостями соціально-економічних трансформацій постіндустріального суспільства, на яких наголошує С. Сисоева: динамічністю оновлення інформації і знань завдяки глобаль-

ному поширенню сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, актуалізацією компетентнісного підходу у змісті освіти, інтеграцією міжнародного освітнього середовища, інтернаціоналізацією освіти [4, с. 184].

Формулювання перспектив модернізації вищої педагогічної освіти України в умовах глобалізованого міжнародного суспільства насамперед має враховувати зміст державного стратегічного планування і визначення концептуальних засад її подальшого розвитку. Так, у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр. зазначено: «Процес глобалізації посилив конкуренцію системи вищої освіти, зокрема через виникнення нових провайдерів освітніх послуг, збільшення можливостей для трудової й академічної мобільності, поширення транскордонної освіти <...> Це спонукає органи державної влади до перегляду національних стратегій розвитку з метою запобігання відставанню в секторі вищої освіти та досягненню завдань сталого розвитку країни» [2].

У цьому документі визначено стратегічні цілі розвитку вищої освіти на найближче десятиліття, як-от: підвищення ефективності управління в системі вищої освіти; зростання довіри до освітньої, наукової й інноваційної діяльності ЗВО; забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності й конкурентоспроможності вищої освіти; інтернаціоналізація вищої освіти та підвищення привабливості українських ЗВО для навчання й академічної кар'єри. Очевидно, що вони визначатимуть і стратегічні перспективні напрями модернізації вищої педагогічної освіти в Україні, що враховують глобальні тенденції та потреби сучасного світу, водночас забезпечують розвиток унікальної освітньої ідентичності нашої держави, адаптованої до сучасних викликів. Отже, нами запропоновано виокремити пріоритетні напрями системної модернізації вищої педагогічної освіти, до яких відносимо: автономію й інституційну спроможність ЗВО, цифровізацію освіти, інклюзивність, інноваційність, інтеграцію, інтернаціоналізацію, мультидисциплінарність, академічну доброчесність і підвищення якості вищої освіти. Першочерговими з них є:

1. Посилення автономії й інституційної спроможності педагогічних закладів вищої освіти, що передбачає забезпечення рівноправності й автономності закладів повною мірою, можливості залучення різних джерел фінансування, включаючи державний, приватний, грантовий і меценатський капітал, для підтримки інновацій і розвитку педагогічних університетів.

2. Подальша цифровізація вищої педагогічної освіти, яка передбачає впровадження й активне використання сучасних цифрових технологій для поліпшення доступності та якості освіти, розроблення інноваційних онлайн-курсів і платформ

для навчання, а також гарантування кібербезпеки в університетах для захисту особистих даних учасників освітнього процесу та навчальних ресурсів.

3. Забезпечення інноваційності підходів до викладання і навчання – має на меті розроблення та впровадження новітніх освітніх технологій для реалізації активного навчання, науково-дослідницьких проєктів, використання сучасних технологій і педагогічних інновацій для покращення процесу навчання та досліджень, розвитку у здобувачів освіти м'яких навичок і розширення їхніх можливостей для накопичення практичного педагогічного досвіду, що вимагаються на сучасному глобальному ринку праці.

4. Інтеграція в міжнародне освітнє середовище – передбачає розширення діяльності закладів вищої педагогічної освіти в міжнародному освітньому просторі, узгодження вітчизняних нормативних документів з міжнародними, які регулюють процеси модернізації вищої освіти та педагогічної науки, інтегрування кращого міжнародного досвіду в освітній процес, наукові дослідження та системи управління.

5. Інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти, що реалізовується через заохочення активної участі українських університетів у міжнародних програмах обміну для студентів і викладачів для реалізації міжкультурного навчання та поглибленого вивчення іноземних мов, співпраця з іноземними університетами, інтернаціоналізація навчальних програм зі збереженням ознак національної освітньої ідентичності, презентація та поширення вітчизняних традицій і надбань педагогічної науки серед міжнародної наукової спільноти.

6. Розвиток інклюзивної вищої педагогічної освіти та впровадження соціальних програм, які забезпечують доступність і рівні можливості для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхньої раси, статі, віку, наявності особливих освітніх потреб і соціального статусу, а також розроблення та впровадження гнучких програм і форматів навчання, як-от дистанційне навчання та навчання за індивідуальними планами, для відповіді на різноманітні потреби здобувачів вищої освіти.

7. Підвищення якості вищої педагогічної освіти й академічної доброчесності учасників освітнього процесу, що передбачає встановлення високих стандартів якості навчання та досліджень, боротьбу із плагіатом і корупцією в академічному середовищі. Забезпечення високої якості освіти має проводитися через системи диференційованої оцінки та нагляду за діяльністю педагогічних закладів вищої освіти, а також залучення висококваліфікованих експертів, викладачів і дослідників з інших країн.

8. Посилення мультидисциплінарного змісту освітньо-професійних програм підготовки май-

бутніх педагогів і науково-дослідницьких проєктів, що зумовлюється загальносвітовими трендами інтеграції природничо-наукового і соціогуманітарного знання, а також забезпечення свободи вибору та формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої педагогічної освіти з метою формування в них професійної готовності до різних вимог суспільства й економіки.

Висновки. Дотримання концептуальних основ подальшого розвитку вищої педагогічної освіти відповідно до «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр.» базується на основі поглиблення компетентнісного підходу й упродовження в педагогічну теорію та практику основних засад освіти для сталого розвитку суспільства та коєволюції з навколишнім природним серед-

овищем для посилення міжнародної співпраці, у розв'язанні складних проблем сучасного світу, як-от зміни клімату й інші глобальні виклики. Модернізація вищої педагогічної освіти з орієнтацією на сталий розвиток допоможе підготувати та виховувати наступне покоління фахівців, які розуміють важливість відповідального використання ресурсів і збереження навколишнього середовища.

Означені перспективні напрями модернізації вищої педагогічної освіти дають змогу знаходити пріоритетні можливості для покращення якості системи вищої педагогічної освіти в Україні, тим самим підвищують її конкурентоспроможність на міжнародному ринку освітніх послуг і освітньо-професійних програм підготовки майбутніх педагогів.

Література:

1. Головань М. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Серія «Педагогіка і психологія». Ялта, 2011. Вип. 31. Ч. 1. С. 203–211.
2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. *Урядовий портал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80>.
3. Сбруєва А. Глобалізація освіти. *Енциклопедія освіти* / Академія педагогічних наук України ; гол. ред. В. Кремень. Київ : Юрінком-Інтер, 2008. С. 136–137.
4. Сисоєва С. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : монографія. Хмельницький : ХГПА, 2008. 324 с.
5. Сяська І. Теоретичні і методичні засади формування екологічної компетентності майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі професійної підготовки : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2021. 566 с.
6. Altbach P. Globalization and Forces for Change in Higher Education. *International Higher Education*. Boston, 2008. № 50. Issue 2. P. 2–4. URL: <https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/7997/7148>.
7. Globalization and education: critical perspectives / Ed. by N.C. Burbules, C.A. Torres. New York : Routledge, 2000. 376 p.

References:

1. Holovan, M.S. (2011). Analiz tendentsii rozvytku vyshchoi osvity v umovakh hlobalizatsii, intehtratsii ta informatyzatsii suspilstva [Analysis of trends in the development of higher education in the conditions of globalization, integration and informatization of society]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Seriya: pedahohika i psykholohiia*. Vyp. 31. Ch. 1. S. 203–211 [in Ukrainian].
2. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 liutoho 2022 r. № 286-r. Uriadovi portal. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80> [in Ukrainian].
3. Sbruieva, A.A. (2008). Hlobalizatsiia osvity [Globalization of education]. *Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy*; holovnyi red. V.H. Kremen. Kyiv: Yurinkom Inter. S. 136–137 [in Ukrainian].
4. Sysoieva, S.O. (2008). Osvita i osobystist v umovakh postindustrialnoho svitu [Education and personality in the conditions of the post-industrial world]: monohrafiia. Khmelnytskyi: KhHPA. 324 s. [in Ukrainian].
5. Siaska, I.O. (2021). Teoretychni i metodychni zasady formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pryrodnychych dystsyplin u protsesi profesiinoi pidhotovky [Theoretical and methodological principles of the formation of ecological competency of future teachers of natural sciences in the process of professional training: Doctor's thesis]. Rivne. 566 s. [in Ukrainian].
6. Altbach, P. (2008). Globalization and Forces for Change in Higher Education. *International Higher Education*. Boston. № 50, issue 2. P. 2–4. Retrieved from <https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/7997/7148>.
7. Globalization and education: critical perspectives / Ed. by N.C. Burbules, C.A. Torres. New York: Routledge, 2000. 376 p.